

■■■■■

HEEBREA ÜLEMLAULU
JA ARAABIA AN-NĀBIĠA *QAŞĪDA*
KONTSENTRILINE IDEE. ROLAND MEYNET'
RETOORILISE MEETODI PÕHJAL

Alice Vijard

Abstract

The Concentric Idea of the Hebrew Song of Songs and Arabic an-Nābiġa's *qaşida* Based on Roland Meynet's Method of Rhetoric

King Solomon of Israel is known from the Old Testament as the son of king David, being legendary by his great wealth and wisdom. In the First Book of the Kings chapters 1–11 are about his life, and the following Biblical Hebrew texts – Proverbs, Ecclesiastes and Song of Solomon are attributed to him. The Islamic world knows him as prophet Sulaymān. Similarities between the Song of Songs and Arabic poetry have often been established mostly because of their sensual language. Also, the descriptive genre of *waşf*, which appears in Song of Songs 4:1–7, 5:10–16, 6:4–7 and 7:2–8 has been a very popular parallel. Further, there is a pre-Islamic poet an-Nābiġa aḍ-Ḍubyānī (active in 570–600), who has been considered a Christian. Even if this proposition is not strongly supported, it is known that he was familiar with Christian tradition. Using Roland Meynet's method of rhetorical analysis, the article focuses on the question whether it is possible to find more examples of common ground in the Song of Songs and an-Nābiġa aḍ-Ḍubyānī's poetry in terms of structure, genre, and meaning. The results of comparison of the Song of Songs and an-Nābiġa aḍ-Ḍubyānī's *qaşida* show that they both have concentric composition and that the Song of Songs has had a great influence on an-Nābiġa aḍ-Ḍubyānī's poetry.

Keywords

Pre-Islamic poetry · biblical Hebrew poetry · The Song of Songs · method of rhetorical analysis

Kuningas Saalomonile omistatud heebreakeelne pärand on ulatuslik. Ka arabiakeelne islami kultuuriruum tunneb teda, põhiliselt prohvet Sulaymānina. Teda kujutatakse kui džinnide „valitsejat“, kes oskab lindude ja sipelgate keelt (vt nt Koraan 34:12 ja 27:15–16). Saalomoni müstifitseeritakse ning selleks kasutatakse laiema semiidid traditsioonist pärit motiive. Näiteks on araabia kirjanduses džinne kujutatud esmalt ilmutav suitsusammastena. Mitmel kujul säilinud rahvalikus jutustuses „Kalamees ja ifriit“ on kirjeldus: „Ta avas selle (väikese karbi) ja sellest väljus suitsust sammas, [mille] ülemine osa ulatus taevani; ja see muutus ifriidiks, tema käes oli mõök...“ Ka Vana Testamendi (VT) Ülemlaulus on Saalomoni isikul juures teatud müstilisus – kuningas Saalomoni kandetool ilmub kõrbest kui „suitsusambad“, „suitsutus viirukist ja mürrist“ (Ül 3:6). Araabiakeelsest kirjandusest võime leida kuningas Saalomoni kohta teavet veel islamieelsest luulest ja rahvapärimestest, Koraanist, Prohvetite lugudest (*Qīṣaṣ 'al-'anbiyā*) ning hilisemast kopti keelest araabia keelde tõlgitud teosest „Kuningate hiilgus“ (*Kebrā Nagast*).

Oma kirjatöös keskendun siiski vaid väga väikesele osale sellest pärimusest, nimelt Ülemlaulule, mis on jõudnud islamieelse luuletaja an-Nābīga aḍ-Ḍubyanī loomingusse, ja uurin, millist mõju on see tema luulele avaldanud. Toetun oma Tallinna Ülikoolis kaitstud magistratöö (Vijard 2018) tulemustele. Lugejale soovitan võtta artiklit lugedes abiks ka Ülemlaulu teksti, mis muudab lugemise ja mõistmise hõlpsamaks.

Ülemlaul erineb teistest VT raamatutest selgelt oma meelelisuse ja keelekasutuse poolest. Kaanonisse valitigi see eelkõige seetõttu, et oli omistatud kuningas Saalomonile, teisalt on seda mõistetud kui Iisraeli ja Jumala vahelise suhte allegooriat. Keelekasutuse järgi on Ülemlaulu dateeritud 3. sajandisse eKr, kuigi tekstis leidub viiteid ka vanemale traditsioonile. Uuema aja kõige põhjalikuma ja ehk enim kasutatud kommentaari Ülemlaulu kohta on kirjutanud Marvin H. Pope (1980), poetoloogilisest vaatenurgast on sellele lähenenud näiteks Richard S. Hess (2017). On kiidetud Ülemlaulu teksti head säilivust võrreldes Piibli teiste raamatutega. T. J. Meek on arvanud, et teksti hea kvaliteet on seotud eelkõige suulise traditsiooniga, mis on kandunud edasi just tavainimeste rahvalaulude kaudu (Pope 1980: 21; Meek 1956).

Islamieelne luule on vastuoluline teema, mis on jäänud teadlastele senini mõistatuseks. Leidub seisukohti, mis peavad islamieelset luulet

hilisemaks nähtuseks, mida on aga esitatud kui varajasema ajastu loomingu. Semiidi keelte hulgast tõuseb islamieelse araabia luule esile oma eriliselt väljakujunenud stiili, keele ja vormi poolest. Välja oli kujunenud kaks põhilist luulevormi, *qaṣīda* ja *qit'a*, millel oli juba olemas meetrum ja korrapärase süsteemiga lõppriim. Roger Allen kirjutab, et varajane *qaṣīda* oli luuletus, mille eesmärk oli edastada kindlat sõnumit (Allen 2000:76). Läänemaailm on enamasti rõhutanud selle ülistavat eesmärki ning tõlkinud seda sagedasti oodiks. Lisaks ülistusele leidub aga teisigi eesmärke, mis kattuvad luuleteemadega või -žanritega, mida järgnevalt lühidalt nimetan. *Qit'a on lühem versioon qaṣīda'st*¹. Islamieelse luule keelt ongi peetud hiljem väljakujunenud klassikalise araabia keele eelkäijaks. Ülemlaulu ja islamieelse luule puhul on märgata mõningaid sarnaseid jooni. Arvata võib, et nende kummagi traditsioon pärineb samadest allikatest, hoolimata sellest, et nende tekkelugu võib lahutada isegi kuni kaheksa sajandit.

Ziyād ibn Mu'āwiya (u 535–604²) Dūbyānī hõimust, hüüdnimega an-Nābīga e „Geenius”, oli islamieelne luuletaja, keda võib nimetada esimeseks õukonnapeediks araabia kirjanduses (Meisami; Starkey 1998: 570) ning lisaks ka üheks *mu'allaqa* autorite seas³. Tundes hästi beduiini luuletraditsiooni ning ka ajastule ja olustikule vastavat kristlikku käsitlusviisi, valdas an-Nābīga täielikult luule kõrgretoorilist stiili. Tema tuntud *mu'allaqa* oli pühendatud Hīra õukonna viimasele kuningale an-Nu'mān ibn al-Mundīr Abū Qābūs III-le (valitses aastatel 580–602). Seal esineb viide kuningas Saalomonile, kellega ta oma patrooni võrdleb ja sellega lugupidamist väljendab:

Välja arvatud Sulaymān, kui Jumal ütles talle:

Seisa loodu seas ja hoia neid ebaõigluse eest!

Ja alista ģinnid! Tõesti, ma olen lubanud neil ehitada Tadmuri kiviplaatide ja sammastega.

Kes kuuletub Sulle, temale toon ma head tema kuuletumise eest

¹ *qit'a* – araabia keeles tähendabki 'lõik', 'osa', 'tükk'.

² Daatumid ei ole kindlad, esinevad vaid mõningates allikates (Furani 2012: 269).

³ *mu'allaqa* tähendab araabia keeles „üles riputatud“. Parimaid islamieelsed *qaṣīda*'d riputati pärimuse järgi Ka'ba'le ning need seitse parimat kuulusid seega *mu'allaqāt*-kogumikku. An-Nābīga puhul pole siiski ühtset seisukohta leitud, kas tema panegüürliline *qaṣīda* kuulus nende hulka või mitte.

sellisel viisil, nagu tema kuuletus Sulle, ning Sina suuna teda
õigele teele.

Kes ei kuuletu Sulle, teda nuhtle karistusega,
[mis] surub alla ebaõiglase ja ei rahuldu alandusega⁴

Nii kuningas an-Nu'māni kui ka an-Nābigat on peetud kristlasteks. An-Nābiga on ennast ise nimetanud „usklikuks meheks“, ent otseseid tõendeid kristlaseks olemise kohta siiski ei ole (Nicholson 1907: 123). Samas *qaṣīda*'s kirjeldab an-Nābiga:

Kuid ei, tema elu nimel, kelle Ka'bat ma võidsin
Ja kuis valasin kivile verd⁵

Küll on aga selge, et kristlik traditsioon oli neile mõlemale tuttav. On alust arvata, et *qaṣīda*'t, mille kuningas an-Nābigal oma naise al-Mutağarrida auks palus luua, oli mõjutanud ka Saalomoni Ülemlaul⁶. Kuigi an-Nābiga on läinud oma meelise keelepruugi ja väga otsekohese kirjelduse poolest (nt *bayt*'id⁷ 30–35) palju kaugemale Ülemlaulu erootilisest meelelaadist, on kirjeldav žanr e *wasf* nendes sarnane. Lisaks saab oletada, et semiidi luules võib esineda teatud läbiv joon – kontsentiline struktuur – ning sellega seoses kontsentiline idee, mida on võimalik retoorilise analüüsi abil tuvas-tada. Head näited selle kohta on heebreakeelne Ülemlaul ning an-Nābiga araabiakeelne *qaṣīda*. Selle väljatoomiseks kasutan meetodina Roland Meynet' retoorilist analüüsi.

MEETOD

Kontsentrilise kompositsiooni tähendust ja ideed on avanud eelkõige Roland Meynet (Meynet 1998) oma retoorilise analüüsiga, mille aluseks on

⁴ Autori tõlge an-Nābiga Diivanist (sõna *dīwān* tähendab luulekogu, mille on kirjutanud üks autor).

⁵ Autori tõlge an-Nābiga Diivanist.

⁶ Autori an-Nābiga *qaṣīda* tõlge ja analüüs. – Antoloogias „Araabia enne islamit ja islami tekkimise ajal“ sarjas „Islam kontekstis“. Tartu: TÜ Kirjastus, ilmumisel.

⁷ *bayt* – ar k tähendab 'maja', 'telk', 'pere'. Luules tähistatakse seda värsina, mis koosneb kahest värsireast (ehk kreeka traditsioonilise luule puhul, mis koosneb kahest hemistihihist).

esmajoones VT heebreakeelne tekst, kuid mida on rakendatud laiemalt ka semiidi retoorika, sh Koraani teksti uurimisel. Et mõista Meynet' retoorilist analüüsi, on vaja mõista heebrea luulet ja selles esinevat parallelismi ehk mõtteriimi. „Vanaheebrea luule jaguneb värssideks ja värsiridadeks. Värsirida nimetatakse kokkuleppeliselt kooloniks. Võib esineda mono-, bi- või trikooloneid. Mitu bi- või trikoolonit moodustavad pikema sisulise luuleühiku ehk stroofi“ (Nõmmik 2015: 9). Koolonitel esineb parallelismi ning klassikaliselt jaotatakse need sünonüümseteks, antiteetilisteks või sünteetilisteks⁸. Roland Meynet' meetodi e retoorilise analüüsi aluseks on parallelism ja „introvertne parallelism“, mida hiljem hakati nimetama „kentsentriliseks kompositsiooniks“⁹. Kentsentriline kompositsioon tähendab sisuliselt seda, et kui terviklik tekst on jaotatud osadeks, alaosadeks jne ehk eri tasemeteks, siis teksti üksteisest lahus olevad osad ehk tasemed on omavahel paralleelsed. Alates alguse- ja lõputasemetest koonduvad paralleelsed tasemed teksti keskme suunas, kus asub tavaliselt teksti põhiline idee või tees. VT luuletekstidele võib läheneda väga erinevalt: kui paljud uurijad seavad teksti analüüsi esmargiks sageli selle kihistuse (nt

⁸ Esimesena jaotas parallelismi nõnda Robert Lowth 1753 heebrea poeetika kohta ilmunud teoses „De sacra poesi Hebraeorum“ („Heebrealaste vaimulikust poeesiast“). Kuni tänaseni kategoriseeritakse parallelismi sarnaselt, aga on ka variatsioone. Nüüdisaegsed VT uurijad kasutavad valdavalt nt Wilfred G. E. Watsoni (2008) eeskju, pisut laiemini on parallelismi mõtestanud Adele Berlin (1985). Urmas Nõmmik selgitab, et „sünonüümstust tuleb mõista paindlikult, sest kontekst on määrav“ (Nõmmik 2015: 13). Näidetena on ta esitanud sõnapaare „hooldab“ / „teenib“, „viigipuu“ / „isand“, „sööb vilja“ / „austatakse“, „mida võib mõista kontekstuaalselt sünonüümsetena. Rangelt võttes pole aga need sõnapaarid samatähenduslikud, vaid võivad mõnikord olla isegi antiteetilised“ (lk 13). Nii sünonüümseid kui ka antiteetilisi sõnapaare märgitakse analüüsis tavaliselt ladina suurtähtedega, nt A ja A'. U. Nõmmik lisab: „Kui tahta üldistada, siis saab kõik ülejäänud, mõtteliselt mitteriimuvad värsid paigutada teise värsitüübi kategooriasse. Sellises tüübis täendab teine värsirida esimest või arendab seda kuidagi edasi; siia alla kuuluvad tihti näited, mida on varem nimetatud sünteetilisteks, näiteks bikoolonid, milles esineb tingimuslause või põhjendus“ (lk 13).

⁹ Jean-Albert Bengel kirjeldas juba 1742. a. seega enne Lowthi, kentsentrilist struktuuri e kiasmi Piiblis: „Kiasm on keelekujund, kui kaks sõna- või propositsioonipaari (AB ja CD) asetsevad sellisel viisil, et esimese paari mõlemad sõnad või propositsioonid ning teise paari mõlemad sõnad või propositsioonid jäävad suhestatuks. Kiasm on kas otsene, kui suhe on A ja C vahel ning B ja D vahel, või ümberpööratud või vastupidine, kui suhe on A ja D ning B ja C vahel“ (Meynet 2012: 30–31). 1820. a publitseeris John Jebb raamatu, milles viitas põhiliselt Lowthile, aga lisaks ka Bengelile ning tõi kasutusele väljendi „introvertne parallelism“, mis edaspidi tähistas ühe värsi piire ületavat kentsentrilist struktuuri. Roland Meynet' meetodi e retoorilise analüüsi aluseks ongi Lowthi, Bengeli ja Jebbi parallelismi ja hiastilist struktuuri puudutavad avastused.

erinevate redaktsioonide) väljaselgitamise, siis Meynet lähtub oma analüüsi puhul tekstist kui tervikust. Meynet' heebreakeelse kirjanduse analüüsi eeskujul tegi Jacques Berque omakorda eduka katse käsitleda Koraani teksti retoorilist ülesehitust klassikalises araabia keeles (Cuypers 2015: 24). Michel Cuypers on oma raamatus „The Composition of the Qur'an: Rhetorical Analysis“ lähemalt selgitanud retoorilise analüüsi meetodit ja selle mõisteid. Ta kirjutab: „Semiidi retoorikale on iseloomulik eri tasemete paljusus (pikas tekstis võib esineda kümme taset) ning see, et iga tase on üles ehitatud sümmeetria põhimõtte järgi, kuigi seda sümmeetriat võib väljendada erineval moel, kompositsiooni kujunditeks saavad olla paralleelsus, peegeldus või kontsentrilisus. Tulemus on keeruline konstruktsioon, milles eksegeet peab analüüsima igat taset eraldi“ (Cuypers 2015: 23).

Meynet' retoorika analüüs tähendab kõigepealt tervikteksti jaotamist kahte suuremasse kategooriasse, mis omakorda jaotuvad väiksemateks tasemeteks. Esimese kategooria madalamad tasemed on järgmised: liige, mis koosneb mitmest terminist; segment, mis koosneb ühest, kahest või kolmest liikmest; jagu, mis koosneb ühest, kahest või kolmest segmendist, ning osa, mis koosneb ühest, kahest või kolmest jaost (või kahest või kolmest alaosast). Madalamaid tasemeid nimetatakse mitteautonoomseteks e mitteisesivateks, kuna need ei moodusta tekstides iseseisvat tervikut. Teise kategooria kõrgemateks tasemeteks on katkend, mis koosneb ühest või mitmest osast; jada, mis koosneb ühest või mitmest katkendist; sektsioon, mis koosneb ühest või mitmest jadast, ning lõpuks raamat, mida selles kontekstis peame terviklikuks tekstiks (ka üheks luuletuseks) ja mis koosneb ühest või mitmest sektsioonist. Lisaks alaosadele võib aga vahel pikematel ja keerukamatel tekstidel esineda ka alajadasid või alasektsioone (Cuypers 2015: 24). Kõrgemaid tasemeid nimetatakse autonoomseteks e iseseisvateks, kuna tekstid moodustavad terviku, mida on näiteks piiblitekstide puhul saadud kasutada liturgiliseks ettelugemiseks või üldse tekstide eraldi retsiteerimiseks.

Analüüsi käigus ei pruugi teksti tasemeteks jaotamine alati kõige lihtsam olla. Igale tekstile tuleb läheneda isemoodi, seetõttu on Meynet olnud arvamusel, et parim on jätta alati endale ka teatud vabadus (Cuypers 2015: 29). Ülemlaul ja an-Nābiġa *qaṣīda* on mahu poolest väga erinevad. Nābiġa *qaṣīda* koosneb ainult 35 *bayt*'ist ja Ülemlaul koosneb kaheksast peatükist, millel on oma vormiline jaotus. Iga Ülemlaulu peatükk võib olla värsiridade mahu poolest peaaegu sama pikk kui *qaṣīda*. Kui Ülemlaulu puhul võib

Meynet' retoorika analüüsi järgi segment klassikalise heebrea parallelismi mõistet kasutades olla sama mis mono-, bi- või trikoolon, siis käsitletava *qašīda* puhul on segment kas enamasti näiteks vaid üks värsirida või isegi lühem.

Meynet' liigituse järgi moodustavad erinevad tasemejaotused omavahel parallelismi e mõtteriimi. Kui esineb kolm tasandit, siis saab tasemete suhet vormiliselt tähistada näiteks ABB', AA'B, ABA' ja ABC, aga ka need vormid võivad varieeruda ja esineda sünteesitud kujul. Kui esineb muster ABA', siis on tegemist kontsentrilise kompositsiooniga. Kõrgema kategooria tasemed, nagu katkendid, jaded ja seksioonid, aitavad sageli paremini tuvastada kontsentrilist kompositsiooni tekstis või kõnes. Kui kõrgemad tasemed jagunevad näiteks viieks, võib kontsentriiline kompositsioon esineda kujul ABCB'A'.

Araabia luuletraditsioonile omaselt on *qašīda* puhul juba välja kujunenud teatud vormiline ülesehitus. Viit esimest sissejuhatavat ja meeletolu loovat *bayt*'i kutsutakse *nasīb*'iks. Kui tavaliselt on see erootilise ja igatseva tooniga, siis sedapuhku ta pigem valmistab erootilist tooni ette. Järgneb „lahkumine“ e *taḥalluṣ* ning seejärel põhiosa e *garad*, mis tegelebki põhiteemaga. Ülemlaulu puhul on ikka leitud araabia luulele omaseid jooni ja teemasid, mille puhul on kasutatud ka araabia luule kohta käivat terminoloogiat. Näiteks on sagedasti nimetatud *waṣf* 'i ehk kirjeldust ja vahel ka *ḡazal*'i ehk armastusteemat. Samas on teisi žanre araabia luules, mis kattuvad Ülemlauluga vägagi ning mille toon esile analüüsi järgmises osas. Ülemlaulu pikkus on mul võimaldanud leida selles rohkem teema erinevaid variatsioone. Teemad on omavahel põimunud. *Ḡazal* võib sisaldada näiteks *waṣf*'i (kirjeldust), *riṭā*'d (nutulaulu), *madīḥ*'i (ülistust), *tahrīd*'i (üleskutset/ässitust) või *ḥikma*'d (tarkust). Näiteks kui ühes tekstilõigus esineb mitu teemat korraga, olen nimetanud oma analüüsis seda, mis tundub kõige domineerivam.

ÜLEMLAULU RETOORILINE ANALÜÜS

Meynet' retoorilise analüüsi alusel jaguneb Ülemlaul kolmeks kõrgemaks tasemeks e seksiooniks: 1:1–3:5; 3:6–6:12 ja 7:1–8:14. Kahe esimese seksiooni esimestes osades on nimetatud Saalomoni (*šəlomō*) nime, kolmandas

Šulamiti oma (*haššūlammīt*). Kuigi redaktsioonikriitiliselt on pealkirja 1:1 „Laulude laul [, mis kuulub] Saalomonile“ (*šīr haššīrīm ʿašer lišalomō*) peetud hiljem lisatuks – kasvõi juba harjumatu sõnakasutuse *ʿašer* tõttu –, sobib see kompositsiooniliselt järgnevaga kokku. Teise sektsiooni osa 3:6 algab: „Kes on see, mis tõuseb kõrbest, nagu suitsusambad; // suitsutus mürrist ja viirukist, kõikidest kaupmehe lõhnapulbritest?“ Ning 3:7 vastusena: „Ennäe, Saalomoni kandetool ...“ Kolmanda sektsiooni algus lisab laulu naiskangelanna, 7:1 „Tule tagasi, tule tagasi, Šūlammīt, // tule tagasi, tule tagasi ja me vaatame Sind. // Kuis te vaatate Šūlammīti, // nagu Maḥānāymi tantsu“. Nimel *Šūlammīt* on sama juur mis Saalomonil: *š-l-m*, ent lõpus on naissoo-tunnus *-t*. Juurest *š-l-m* nimekuju koos nimekandjatega võibki pidada Ülem-laulu sektsioonideks määramisel üheks abistavaks tunnuseks.

Meynet’ analüüsi abil saab Ülemlaulu esimest jada 1:1–1:4 terminite, liikmete, segmentide, jagude ja osadena lahti kirjutada järgmiselt.

I JADA (1:1–1:4) – armastusteema ja ülistus

KATKEND (1:1–1:4)

I OSA (1 ja 2a)

Jagu

1 Laulude laul [, mis kuulub] Saalomonile	<i>šīr haššīrīm ʿašer lišalomō</i>
1:2 Ta suudelgu mind oma suu suudlustega	<i>yīššāqēnī minnāšīqōt pihū</i>

Pealkiri ja ühtlasi esimene liige koosneb neljast terminist: laul (*šīr*), laulude (*haššīrīm*), mis (*ʿašer*) ja Saalomoni (*lišalomō*), AA’BC /AA’A’’B- kõla poolest on kolm esimest terminit sarnased (*šīr/šer*) ja tähistavad kõik laulu. Pealkirjana sobiks liige 1 kokku liikmega 2a ning sellega jääks ära küsimus, miks 2a puhul esineb väljend „tema suu“ (*pihū*) ja 2b „sinu armastus“ (*dodēkā*). Sarnasus on ka ülesehituse poolest: „laulude laul“ (*šīr haššīrīm*) ja „ta suudelgu suudlustega“ (*yīššāqēnī minnāšīqōt*), kus ühe liikme kahe termini puhul kordub sisuline mõte, „Saalomonile“ (*lišalomō*) ning „tema suu“ (*pihū*) näitavad mõlemad kuuluvust. Liikmes 2a on kolm terminit: „ta suudelgu mind“ (*yīššāqēnī*), „suudlustega“ (*minnāšīqōt*) ja „tema suu“ (*pihū*) – AA’B. Kaks liiget, mis moodustavad segmendi, on omavahel sünonüümsed – AA’, sünonüümsed on „Saalomoni/-le“ ja „tema suu“. Ka lõppriim toetaks kahe liikme kokkukuuluvust, kuna *ō* ja *ū* riimuvad. Jaos on üks segment ja I osas on üks jagu, kuna kaks liiget eristuvad järgnevast tekstist rohkem.

II OSA (1:2b–4e)

I jagu

- 2b Tõesti, sinu armastus on parem veinist. *kī-tōḥīm dodēkā miyyāyin*
 3a Lõhnana on sinu õlid head *lārēah šəmānēkā tōḥīm*

Liikmes 2b on kolm terminit: „sest/tõesti parem“ (*kī-tōḥīm*), „sinu armastus“ (*dodēkā*) ja „veinist“ (*miyyayin*) – ABB’, „sinu armastust“ on võrreldud „veiniga“ ning need on sünonüümsed; liikmes 3a on samuti kolm terminit – AA’B, „lõhn“ (*lārēah*) ja „sinu õlid“ (*šəmānēkā*) on sünonüümsed. Segmendi liikmed on sünonüümsed oma mõtte poolest – AA’, mõlemas liikmes kordub ka sõna „hea“ (*tōḥīm*) ning „vein“ ja „õlid“ on sellisel juhul sünonüümsed.

- 3b Väljavalatud õli on su nimi *šemen tūraq šamekā*
 c Seetõttu neitsid armastavad sind *’al-kēn ’alāmōn ’ahēḥūgā*

Liikmes 3b on kolm terminit: „õli“ ja „sinu nimi“ on võrdluse tõttu sünonüümsed – ABB’. Liikmes 3c on kolm terminit, mis on reastatud sünteetiliselt – ABC. Segmendis on kaks liiget (AB), esimene täiendab teist ning on seetõttu sünteetiline. I jagu koosneb kahest segmendist: 2b–3a ja 3b–3c, mis peegeldavad teineteist ja on sünonüümsed – AA’. 3a ja 3b räägivad mõlemad õlidest ning 2b ja 3c armastusest.

II jagu

- 4a Tõmba mind ühes endaga, jookskem *mašəkēnī ’aḥarēkā nārūšā*
 b Vii mind, kuningas, oma kambrisse *heḥī’anī hammelek ḥadārāw*

Mõlemal liikmel on kolm terminit, 4a terminid „tõmba mind“ (*mašəkēnī*) ja „jookskem“ (*nārūšā*) sisaldavad käsku ja üleskutset ning seetõttu on need sünonüümsed, ABA’. 4b liikmel on terminid sünteetilised – ABC.

Segmendi kaks liiget on omavahel aga seotud terminitega „tõmba mind“ (*mašəkēnī*), „jookskem“ (*nārūšā*) ja „vii mind“ (*heḥī’anī*) ning on sünonüümsed – AA’.

- 4c Pidutsegem ja rõõmustagem sinuga *nāgīlā wəniśməḥā bāk*
 d Ülistagem sinu armastust veinist enam *nāzkīrā dodēkā miyyayin*
 e Õigusega nad armastavad sind *mēšārīm ’ahēḥūkā*

Liikmetel 4c ja 4d on kolm terminit, liikmel 4e kaks terminit. Kaks esimest liiget on sisu poolest sünonüümsed, kuna sisaldavad sarnaselt eelnevaga üleskutseid – „pidutsegem ja rõõmustagem” (*nāgīlā wəniśmāḥā*) ja „ülista-gem“ (*nāzkīrā*) . Liige 4e on erinev ja eelneva täiendus; segmendi liikmed – A'B.

II jagu koosneb kahest segmendist: kaheliikmelisest 4a–4b ning kolmeliikmelisest 4c–4e, mis on üleskutsete ja sisu poolest sünonüümsed – AA'.

II osa koosneb kahest jaost: 2b–3c ja 4a–4e, mis on sünonüümsed – AA'. Terve osa vältel kasutatakse sina-vormi ning kui esimene jagu on ülistav-põhjendav ja lõpeb loosungiga „Seetõttu neit-sid armastavad sind!“, siis teine jagu toob esile tegevuse ja juubeldava tooni ning lõpeb loosungiga „Õigusega nad armastavad sind!“. Katkendis on kaks osa, mille väljendusviisid „oma suu suudlustega“, „sinu armastus“ ja „sinu armastust“ on sünonüümsed, kuna „suu suudlus“ on võrreldud „armastusega“ – AA'.

Ühes jadas on vaid üks katkend, milleks on ülistav ja kirjeldav armastuse-teema.

See oli vaid lühike näide, kuidas madalamad tasemed jaotuvad. Mõned tasemed võivad täielikult kattuda, nagu seda näha oli. Ka kõrgemaid tase-meid saab sarnaselt jaotada ning kogu Ülemlaulu jaotus oli järgmine.

RAAMAT – armastusteema e *ğazal*

I SEKTSIOON (1:1–3:5)

I JADA (1:1–1:4) – armastusteema e *ğazal* ja ülistus e *madiḥ*

KATKEND (1:1–1:4) I OSA (1 ja 2a) II OSA (1:2b–4e)

II JADA (1:5–9) – nutulaul e *riṭā*

I KATKEND (1:5–9) I OSA (1:5–6b) II OSA (7d–9)

III JADA (1:10–2:14) – armastusteema e *ğazal* ja kirjeldus e *waşf*

I KATKEND (1:10–2:3) I OSA (1:10–14) II OSA (1:15–17)

III OSA (2:1–3)

II KATKEND (2:4–14)

IV JADA (2:15–3:5) – üleskutse/ässitus e *tahrīd*

KATKEND (2:14–3:5) I OSA (2:15–17) II OSA (3:1–4)

III OSA (3:5)

II SEKTSIOON (3:6–6:12)

A I JADA (3:6–11) – ülistus e *madīḥ*

I KATKEND (3:6–11) I OSA (3:6–8) II OSA (3:9–11)

B II JADA (4:1–5:1) – kirjeldus e *wasf*

I KATKEND (4:1–7) I OSA (4:1–3) II OSA (4:4–6) III OSA

II KATKEND (4:8–5:1) I OSA (4:8–11) II OSA (4:12–14)

III OSA (4:15–5:1)

C III JADA (5:2–8) armastuse teema e *ġazal*, nutulaul e *riṭā*

a I KATKEND (5:2–3) I OSA (5:2–3)

b II KATKEND (5:4–6) – KONTSENTRILINE IDEE –
OSA (5:4–6c)

a' III KATKEND (5:6d–8) OSA (5:6d–8)

B' IV JADA (5:9–6:7) – kirjeldus e *wasf*

I KATKEND (5:9–16) I OSA (5:9–12) II OSA (5:13–16)

II KATKEND (6:1–7) I OSA (6:1–3) II OSA (6:4)

III OSA (6:5–7)

A' V JADA (6:8–12) – ülistus e *madīḥ*

KATKEND (6:8–6:12) I OSA (6:8–9) II OSA (6:10–12)

III SEKTSIOON (7:1–8:14)

I JADA (7:1–7:10) kirjeldus e *wasf*

KATKEND (7:1–10) I OSA (7:1–3) II OSA (7:4–6)

III OSA (7:7–10)

II JADA (7:11–8:4) – armastusteema e *ġazal*

KATKEND (7:11–8:4) I OSA (7:11–14) II OSA (8:1–4)

III JADA (8:5–7) – ülistus e *madīḥ*

KATKEND (8:5–7) I OSA (8:5) II OSA (8:6–7)

IV JADA (8:7–10) – nutulaul e *riṭā*

I KATKEND (8:7) OSA (8:7)

II KATKEND (8:8–10) I OSA (8:8–9) II OSA (8:10)

V JADA (8:11–14) – „kodu, aed ja viinamäed“, tarkuskirjandus
e *ḥikma*

I KATKEND (8:11–12) OSA (8:11–12)

II KATKEND (8:13–14) OSA (8:13–14)

Kogu Ülemlaul koosneb kolmest sektsioonist ning teises sektsioonis on viis jada, mis on oma ülesehituse poolest kontsentrilised – ABCB'A'. I (3:6–11) ja V (6:8–12) jada on ülistus e *madīh*. Kui jälgida jadade ülesehituse struktuuri, arvestades kontsentrilisust, siis esimese ja viienda jada poolt kolmandani liikudes saame leida parallelismi ka teatud märksõnade või sarnase mõtte baasil.

Esimeses ja viiendas jadas leidub järgmist sünonüümsust:

- „Kes on see, mis tõuseb kõrbest // nagu suitsusambad“ (3:6) ja „Kes on ülalt allavaataja, nagu koit“ (6:10);
- „kuuskümmend kangelast“ (3:7b) ja „kuuskümmend on neid kuningannasid“ (6:8a);
- „.... Iisraeli kangelaste seast // Kõik nad mõõga omajad // õpetatud võitlema. // Igaüks – oma mõök külje peal, // ööpimeduse kartusest“ (3:7b–8) ja „hirmuäratav nagu lipukandjad“ (6:10d), „ma ei teadnud, et mu hing asetab mind // sõjavankritele minu rahva printsina“ (6:12), mille sünonüümsust omakorda veel salmis „kuningas Saalomon krooniga, // millega kroonis teda tema ema“ (3:11).
- Sünonüümsust leidub viimasele veel võtmesõna „ema“ kaudu: „[Ainult] üks on see, kes on oma ema oma“ (6:9b); „Neiud nägid teda ja kutsusid teda õndsaks“ (6:9d) ja „tema pulmapäeval // ja rõõmpäeval tema südame jaoks“ (3:11d–e);
- „Saalomoni kandetool“ (3:7a), mille vastanduseks on ka „sõjavankritele printsina“;
- „Jerusalemma tütarde“ (3:10e) ja „Siioni tütrede“ (3:11) – „neitsisid“ (6:8c) ja „neiud“ (6:9d).

II (4:1–5:1) ja IV (5:9–6:7) jada on kirjeldus e *wāṣf*, kindlasti on seal ka armastusteema *ḡazal* ja ülistus *madīh*. Ühe tugevama sünonüümsuse leiab jagudes 4:1–3 ja 6:5–7, mis on peaaegu kattuvad, näiteks

- „Sinu silmad on tuvid // Sinu loori taga, // Sinu juuksed on kui kari kitsesid, // kes nad tõusevad Gileadi mäelt“ (4:1c–f) ja „Pööra oma silmad minust eemale, // sest nad teevad mind ärevaks, // sinu juuksed on kui kitsekari, // kes nad tõusevad Gileadi mäelt“ (6:5);
- „Sinu hambad on kui kari püगतud lambaid, // kes tulevad pesemiselt, // kes nad kõik on kaksikute sünnitajad // ja keegi pole teisiti“ (4:2) ja „Sinu hambad on nagu lambakari, // kes tulevad pesemiselt, // kes kõik

- on kaksikute sünnitajad // ja keegi pole teisiti“ (6:6);
- „Nagu granaatõuna lõiked on su meeletakad // Sinu loori taga“ (4:3 ja 6:7); „Sinu kaks rinda on nagu kaks noort isahirve, // Gaselli kaksikud, // valvajad liiliate keskel“ (4:5) ja „Ma [kuulun] oma armukesele ja mu armuke mulle, // valvaja liiliate seas“ (6:3);
 - „Kuni on päev, mis hingab // ja varjud põgenevad, // ma viin ennast mürri mäele // ja viiruki künkale“ (4:6) ja „Mu armuke läks alla oma aia poole, // palsamipeenarde juurde // et karjatada ürdiaedades // ja korjata liiliaid“ (6:2);
 - „Kõik sinus on ilus, mu kaasake // ja viga ei ole sinus“ (4:7) ja „Tema suu on maius // ja kõik temas on kütkestav“ (5:16);
 - „Tule Liibanonist, mõrsja, // tule Liibanonist, sa tuled“ (4:8) ja „Tema väljanägemine on nagu Liibanon, // väljavalitud nagu seedripuid“ (5:15);
 - „Sa oled mind julgustanud, mu õde, mõrsja, // Sa oled mind julgustanud ühega oma silmadest, // ühe ripatshelega oma kaelakeest“ (4:9) ja „Tema käed on kuldrivad, // täitunuist Taršiš-kividega; // tema kõht on vandelplaat, // kaetud safiiridega“ (5:14);
 - „Kuis on ilus sinu armastus, mu õde, mõrsja, // kuis parem on sinu armastus veinist // ja sinu õlide lõhn kõigist palsamitest“ (4:10) ja „Tema põsed on nagu palsamipeenar, // kergitatud vürtside pinnas; // tema huuled on liiliad, // sulamürri tilkuvad“ (5:13);
 - „Lukustatud ürdiaed on minu õde, mõrsja, // lukustatud allikas, pitseriga suletud läte“ (4:12) ja „Tema silmad on nagu tuvid // vee voolusängidel, // kümblejad piimas, // istujad täitunud ojadel“ (5:12).

Ülejäanud liikmetes nõnda konkreetset sünonüümset paralleelismi ei leidu, aga temaatika ja mõtte poolest need siiski kattuvad suuremas plaanis. Kuna tegemist on suuremate jaotustega, siis pole aga alati oluline, et kõik madalamad tasemed peaksid olema kattuvad.

III jadas (5:2–8) on kolm katkendit, mis on retoorilises analüüsis kontsentrialse tähtsusega. I ja III katkendis on järgnevad liikmed vastavuses:

- „Mina olen magamas, aga minu süda on ärkvel“ (2a) ja „Ma otsisin teda, aga ei ma leidnud teda“ (6d);
- sünonüümsus hääle ja hüüdmise osas: „Hää! Mu armuke on koputama“ (2b) ja „Ma hüüdsin teda, aga ei ta vastanud mulle“ (6e);

- „Kuis mu pea on täidetud hommikuudust, // minu kiharad öö piiskadest“ (2e) ja „et ma armuhaige olen“ (8e);
- „ma võtsin seljast oma särgi“ ja „nad võtsid minu ihukatte mu pealt“ (7d), ABA’.

II katkend (5:4–6) on lõik, mis jääb täpselt eelmiste keskele ning kannab järelikult mingit keskset mõtet ehk kontsentrilist ideed: kontsentriiline idee seisneb selles, et kohtumise haripunktis toimub traagiline pööre. Täielik rahulolu leidmine vastusena igatsustundele jääb saavutamata ning asendub oma armastatust selge eraldatuse tajumisega:

- 4a Mu armuke sirutas oma käe (ukse)avast
- b Ja mu sisimus mäsles selle üle
- 5a Ma tõusin, et avada oma armukesele
- b Ja u käed nõretavad mürri
- c Ja minu sõrmed voolavat mürri
- d [Ukse]riivi käepidemete peale
- 6a Ma avasin oma armukesele
- b Aga mu armuke oli ümber pöördunud, lahkunud
- c Mu hing tahab välja minna [ühes] tema sõnadega

AN-NĀBĪĠA QAŞĪDA RETOORILINE ANALÜÜS

Kasutades Meynet’ retoorika analüüsi an-Nābīġa *qaşīda* puhul, jagunes see kolmeks kõrgemaks tasemeks e sektsiooniks: 1–5; 6–29 ja 30–35. I sektsioon on sissejuhatav, mis korduvalt viitab lahkumisele ja rännakule, III sektsioon omaette meeleolu loov, mis viitab julgelt seksuaalaktile. Kõige viimane *bayt* 35 vastab teatud mõttes *qaşīda* algusele:

- 35a Sellest pole tagasiteed, kes vähendab janu oma allika juures
- 35b ei ole südant sellel, kes pöördub tagasi algusesse

Kui sissejuhatav osa räägib lahkumisest, siis nüüd mainitakse „tagasiteed“ ning sümboolsena on ka kõige viimane sõna „algusesse“ (*mi-mawridi*). Suurema kontsentriilise kompositsiooni leiab aga siiski II sektsioonis.

Võrreldes Ülemlaulu analüüsiga esinevad teatud erinevused. Nagu Meynet on rõhutanud, tuleb meetodit vastavalt tekstile kohandada. *Qaṣīda bayt*'ides 1–5 jaotasin esimesed terminid, liikmed, segmendid, jaod, osad, katkendi ja jada järgmiselt.

I SEKTSIOON (I jada)

I JADA (I katkend)

I KATKEND (I, II ja III osa)

I OSA

jagu

1a Kas Mayya rahva seast on lahkumine hilisõhtul või varahommikul

'amin 'āli mayyata rā'ihun, 'aw muḡtadi

Segmendis 1a on kaks liiget ja kuus terminit: *'amin 'āli mayyata rā'ihun* – neli terminit; *'aw muḡtadi* – kaks terminit.

1b Kiirustades koos reisivarudega või ettevalmistamata

'aḡlāna, dā zādin, wa-ḡayra muzawwadi

Segmendis 1b on kaks liiget ja viis terminit: *'aḡlāna, dā zādin* – kolm terminit; *wa-ḡayra muzawwadi* – kaks terminit.

Liikmetes vastanduvad „Kas Mayya rahva seast on lahkumine hilisõhtul“ ja „Kiirustades koos reisivarudega“, „või varahommikul“ ja „või ettevalmistamata“, ABA'B'.

Jaos on kaks segmenti, mis moodustavad sünonüümse parallelismi, AA'.

Omaette I osa.

II OSA

I jagu

2a Lahkumine oli lähedal, aga meie kaamelid

'afida t-tarahḡulu, ḡayra 'anna rikābanā

Segmendis 2a on kaks liiget ja viis terminit: *afida t-tarahḡulu* – kaks terminit; *ḡayra 'anna rikābanā* – kolm terminit.

2b kui [alles] alustasid minekut meie sadulakottidega, tundus nagu oleksid juba [lahkunud]

lammā tazul bi-riḡālinā, wa-ka-'an qadi

Segmendis 2b on kaks liiget ja viis terminit: *lammā tazul bi-riḥālinā* – kolm terminit; *wa-ka-'an qadi* – kaks terminit. Liikmetes vastanduvad „Lahkumine oli lähedal“ ja „kui [alles] alustasid minekut meie sadulakottidega“; „aga meie kaamelid“ ja „tundus nagu oleksid juba [seda teinud]“, „ABA'B’.

I jaos kaks segmenti, AA’.

II jagu

3a Kurjasilmalinnud väitsid, et meie reis on homme

za'ama l-bawāriḥu 'anna riḥlatanā, ḡadan

Segmendis 3a on kaks liiget ja viis terminit: *za'ama l-bawāriḥu* – kaks terminit, *'anna riḥlatanā, ḡadan* – kolm terminit.

3b Sellest teavitas meid must ronk

wa-biḍāka ḥabbaranā l-ḡudāfu l-'aswadi

Segmendis 3b on kaks liiget ja neli terminit: *wa-biḍāka ḥabbaranā* – kaks terminit, *l-ḡudāfu l-'aswada* – kaks terminit.

Liikmetes vastanduvad „Kurjasilmalinnud väitsid“ ja „must ronk“; „et meie reis on homme“ ja „Sellest teavitas meid“ , ABB'A’.

II jaos on kaks segmenti, AA.

II osas on kaks jagu, vastanduvad „meie sadulakottidega“ (*bi-riḥālinā*) ja „meie reis“ (*riḥlatanā*), kuna juur *r-ḥ-l* on sama ning lisandub suffiks *-nā* (meie-).

III OSA

I jagu

4a Pole tervitust homsele, pole „tere tulemast“ ütluseid siis

lā marḥaban bi-ḡadin, lā 'ahlan bihi

Segmendis 4a on kaks liiget ja kuus terminit: *lā marḥaban bi-ḡadin* – kolm terminit, *lā 'ahlan bihi* – kolm terminit.

4b kui on armsamate lahkuminek homme

'in kāna tafrīqu l-'aḥibbati fī ḡadi

Segmendis 4b on kaks liiget ja kuus terminit: *'in kāna tafrīqu l-'aḥibbati* – neli terminit, *fī ḡadi* – kaks terminit.

Liikmetes vastanduvad „Pole tervitust homsele“, „pole „tere tulemast“

ütluseid siis“ ja „homme“, AA'BA”.

I jaos on kaks segmenti, AB.

II jagu

5a Rännak oli lähedal, aga ma ei jätnud hüvasti Mahdadiga

ḥāna r-raḥīlu, wa-lam tuwaddi' mahdadan

Segmendis 5a on kaks liiget ja viis terminit: *ḥāna r-raḥīlu* – kaks terminit,

wa-lam tuwaddi' mahdadan – kolm terminit.

5b Koidule ja ehale pole jäänud enam minu kohtumisaega temaga

wa-ṣ-ṣubḥu wa-l-'imsā'u minhā maw'idī

Segmendis 5b on kaks liiget ja neli terminit: *wa-ṣ-ṣubḥu wa-l-'imsā'u minhā* – kolm terminit, *maw'idī* – üks termin.

Liikmetes vastanduvad „Rännak oli lähedal“ ja „Koidul ja hämarikul pole jäänud enam ... temaga“; „aga ma ei jätnud hüvasti Mahdadiga“ ja „minu kohtumisaega“, ABA'B'.

II jaos on kaks segmenti, AA'.

II osas on kaks jagu, vastanduvad „homme“, „koit“ ja „eha“ ajamääratlustena; „tere tulemast ütluseid“ ja „ma ei jätnud hüvasti“ antiteetilises tähenduses, AA'.

I katkendis on kolm osa, selgesti vastanduvad „lahkumine“ (1a, I osa ja 2a, II osa, aga erineva juurega), „reis“ (3a, II osa), „lahkuminek“ (4b, III osa) ja „rännak“ (5a, III osa), AA'A'.

I jada moodustub I katkendist.

I sektsioon moodustub I jadast. Tegu on sissejuhatusena, mis loob meeoleolu.

Kogu an-Nābiga *qaṣīda* jaotus on aga järgmine.

RAAMAT - *ğazal*

I SEKTSIOON (1–5)

I JADA (1–5)

I KATKEND (1–5) I OSA (1) II OSA (2–3) III OSA (4–5)

II SEKTSIOON (6–29)

A II JADA (6–12)

II KATKEND (6–8) IV OSA (6–8)

III KATKEND (9–12) V OSA (9–10) VI OSA (10–12)

B III JADA (13–24)

a IV KATKEND (13–16) VII OSA (13–14) VIII OSA (15–16)

b V KATKEND (17–21) – **KONTSENTRILINE IDEE**

a IX OSA (17–18)

b X OSA (19)

a' XI OSA (20–21)

a' VI KATKEND (22–24) XII OSA (22–24)

A' IV JADA (25–29)

II KATKEND (25) XIII OSA (25)

VIII KATKEND (26–29) XIV OSA (26–27)

XV OSA (28–29)

III SEKTSIOON (30–35)

V JADA (30–35)

IX KATKEND (30–33) XVI OSA (30–31)

XVII OSA (32–33)

X KATKEND (34–35) XVIII OSA (34–35)

II sektsioonis on kolm jada (II, III ja IV) kontsentrilise ülesehitusega – ABA'. See sektsioon ongi *qaşıda* olulisim, II ja IV jadas on sünonüümsed 6. ja 27. *bayt*:

6 Ilusa naise jälgedes, kes lasi sind oma noolega,

[mis] haavas su südant, kuid ei surmanud sind.

27 Nõnda, et ta saaks jälgida tema ilu ja täiuslikku kõnet,

siis peaks ta seda õigeks usuks, isegi kui see pole seda.

Samuti on sünonüümsed 9. ja 29. *bayt*:

9 Ta vaatas noore gaselli silmaga, ühendades

endas must-punetava mustasilmse kaelakeena.

- 29 Mustade lakkis juustega, [mis] kasvu poolest on pikad,
on nagu viinapuuväädid, [mis] painduvad toetavale tugipuule.

Ka 10. ja 25. *bayt* on sünonüümsed:

- 10 Pärlikee reas kaunistab tema kaela.
Kuld sütitab, nagu tuleaseme leek.
25 Neitsid võtsid oma kaelakee ja seadsid selle
pärlitest, üksteisele järgnevatest, katkematus järgnevuses.

III jadas on kolm katkendit (IV, V ja VI) kontsentrilise üleschitusega – ABA?. Sünonüümsed on 15. ja 23. *bayt*:

- 15 Või merekarbi pärl, mille pärlipüüdja on õnnelik,
mil iganes näeb teda, hüüab *Labbayka!*¹⁰ ja põlvitab palveks.
23 Vapper väitis, aga mida ma polnud proovinud, et see on
magus, kui prooviksid seda, ütlesid: „Veel ja veel!“

Bayt’id 13 ja 24 on sünonüümsed, ent vajavad täpsemat selgitust. Väljendis „tuharate kenadus“ on kasutatud sõna „kenadus“, araabia keeles *riyyā* või *ravyā* (vokaale pole araabia keeles märgitud), mida saab tõlkida ka „meeldiva lõhnana“ – sellisel juhul oleks sama sõna kasutatud väljendis „meeldiva lõhnaga süljega“, kus kasutatakse araabia keeles sõna *ravyā*.

- 13 Kahe tagakülje siretus, mis pole laiad,
tuharate kenadus, alastuse hele ja õrn nahk.
24 Vapper väitis, aga mida ma polnud proovinud, et see, [kes ta]
ravib, meeldiva lõhnaga süljega, on tuliselt janune.

III jada V katkend on kogu *qašīda* kontsentriiline idee, täpsemalt 19. *bayt*’i keskmes. Sarnaselt Ülemlauluga kajastab see igatsust, armastuse kättesaamatust ja piiride tajumist:

- 17a Loor kukkus, aga selle langemist ta ei tahtnud.
17b Ja ta haaras selle järele ning kaitses end meie [silmade] eest käega.
18a Õrnad hennaga värvitud sõrme[otsad], nagu ‘*anami*-puu sõrmed,
18b peaaegu [oma] peensuses [kokku] põimitsetud.
19a Ta vaatas sind vajadusega, mida ta täide ei viinud,
19b haige¹¹ vaatas külastajate palgeid.

¹⁰ *Labbayka* (Jumala ette astumise hüüe) – „Jumal, ma olen siin sinu ees...“.

¹¹ „Haige“ tähendab ka „kõhna“, mis araabia luules on sageli viidanud „armuhaigusele“.

- 20a Ta paljastab 'aykati-puu tuvi tiibadega¹²
 20b raheterad¹³, [mis] on kukkunud antimoni igemetesse
 21a Nagu kummel hommikul pärast taevast [tulnut]¹⁴
 21b Selle ülemine osa on kuiv ja selle alumine niiske

KOKKUVÕTE

Kasutades Roland Meynet' meetodit retooriliseks analüüsiks, õnnestus siduda kahte eri keeles, kuid samasse keelkonda kuuluvat teksti. Kui esmapilgul tundusid sarnased vaid mõned elemendid, mitte tervik, leidis analoogilisi elemente ootamatult palju. Lisaks mõningatele sarnastele võrdlustele ja motiividele oli suurim avastus tekstide keskmes.

Nii Ülemlaulu kui ka *qaşida* kontsentrilised ideed peegeldavad armastust ja vajadust, mis tekitab igatsust, ent mis on kättesaamatu. Mõlemas kontsentrilises idees on mainitud ka sõrmi ja käsi; kui Ülemlaulus nimetatakse mürrit, räägib an-Nābīga 'anam'i- ja 'aykati-puust. Ülemlaulus „käed nõretavad“ ja on „voolav mürr“, *qaşida*'s nimetatakse „loori kukkumist“ ja kasutatakse väljendit „taevast [tulnut]“, mille puhul mõeldakse vihma. Nii Ülemlaulu väljendid „mu sisimus mäsles“ ja „minu hing tahab välja minna [ühes] tema sõnadega“ kui ka *qaşida* „haige“ viitavad armuhaigele. Ka „loor“ vastab omamoodi „[ukse]avale“ ja „[ukse]riivile“. Ülemlaulus väljendatakse igatsust ja püüdlust sõnadega „Mu armuke sirutas oma käe (ukse) avast // ja mu sisimus mäsles selle üle. // Ma tõusin, et avada oma armuke-sele“. Sellele vastatakse nii: „Ma avasin oma armuke-sele, // aga mu armuke oli ümber pöördunud, lahkunud. // Mu hing tahab välja minna [ühes] tema sõnadega“. *Qaşida*'s sisaldavad igatsust ja püüdlust sõnad „Ta vaatas sind vajadusega“. Vastus sellele kõlab: „mida ta täide ei viinud // Haige vaatas küllastajate palgeid“.

4a Mu armuke sirutas oma käe (ukse)avast

b Ja mu sisimus mäsles selle üle

5a Ma tõusin, et avada oma armuke-sele

¹² Algab naeratusse kujund: „'aykati-puu tuvi tiibadega“ tähendab huultega.

¹³ „Raheterade“ all on mõeldud hambaid.

¹⁴ Naeratusse kujund jätkub: on toodud juurde võrdlus, milles pärast taevast [tulnut] tähendab vihma. Suu on „värsk“.

- b Ja mu käed nõretavad mürris
 c Ja minu sõrmed voolavad mürris
 d [Ukse]riivi käepidemete peale
- 6a Ma avasin oma armukesele
 b Aga mu armuke oli ümber pöördunud, lahkunud
 c Mu hing tahab välja minna [ühes] tema sõnadega

Näide on vihje sellele, et an-Nābiġa oli tuttav Ülemlauluga, ning nõnda tundub isegi arusaadav, et kuninga naist ülistades võttis ta sellest eeskuju. Vaatamata ajalisele distantsile on kaks teksti sarnased oma kontsentrilise struktuuri ja idee poolest.

Lõpetuseks üks teoloogiline mõttekäik: traditsiooniliselt on Ülemlaulu mõistetud analoogia põhjal. Kuigi Ülemlaulus on varemgi märgatud kontsentrilisust salmis 5:5, pole sellel pikemalt peatutud, kuna on arvatud, et sel ei ole mingit tähendust. Samas on kirjutatud salmis 5:13: „Mürrikimp on minu armuke mu jaoks, minu rindade vahel veedab öö“ ning II sektsiooni esimesed sõnad kõlavad (3:6–7): „Kes on see, mis tõuseb kõrbest nagu suitsusambad, suitsutus mürrist ja viirukist“. Kristluses on mürr ka see, mida kolm kuningat kingitusena kaasa tõid, ning Saalomoni legendides võis needsamad kingitused tuua talle ka Seeba kuninganna. Kui alustame lugemist salmist 5:1, siis armuke koputab ning on lähemale liikumas, salmis 5:5 aga on ta eemaldunud.

Teoloogilisest vaatenurgast on küsimus, miks on Ülemlaul valitud kaanonisse. Põhjuseks on tavaliselt toodud, et seda seostatakse Jumala ja Iisraeli või Jumala ja inimese suhtega. Selline erootilist laadi, aga allegooriliselt mõistetav armastusluule on väga tavapärane ka araabia sufi poeesias. Kui peaks otsima kogu kompositsiooni sõnumit, siis viies peatükk Ülemlaulu keskmes olekski ju see, mis tähistab inimese ja Jumala suhet ehk kõige paremini. Jumala ja inimese suhet ei saa määratleda tavapäraste sõnadega, alati on olemas mingi vastuolu (*fascinosum et tremendum*, ld (ühtaegu) 'kütkestav ja hirmutav'). Inimene ei tunneta üldjuhul tavapärase mõttes Jumala kohalolu täielikult, vaid see avaldub pideva igatsusena ja järjepideva püüdlusena – armastatu on eemal. Aia motiiv tähendaks igatsust pääseda tagasi aeda, kust ta patu tõttu lahkuma pidi. Kõik aktid, mida inimene sooritab, teeb ta pigem igatsusest ja püüdlusest selle lähedustunde saavutamise nimel.

Bibliograafia

- Allen, Roger. 2000. *An Introduction to Arabic Literature*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Beeston, Alfred F. L. 1983. *The Cambridge history of Arabic literature. Arabic literature to the end of Ummayyad period*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Berlin, Adele. 1985. *The Dynamics of Biblical Parallelism*. Bloomington–Indianapolis: Indiana University Press.
- BHS 1990 = *Biblia Hebraica Stuttgartensia*. Editio funditus renovata. Eds. K. Elliger, W. Rudolph. Vierte, verbesserte Aufl. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1990.
- Budge, Sir E. A. Wallis. 2000. *The Queen of Sheba and Her Only Son Menyelek (Kebra Nagast)*. Cambridge, Ontario: In parentheses Publications Ethiopian Series.
- Cuyppers, Michel 2015. *The Composition of the Qur'an: Rhetorical Analysis*. London: Bloomsbury.
- Dīwān 'an-Nābiġa 'aḍ-Ḍubyānī* 1996. *Bayrūt: Dāru l-kutubi l-'alamiyyati*
- Furani, Khaled. 2012. *Silencing the Sea. Secular Rhythms in Palestinian Poetry*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Geršman, Helen. 2017. *From Terrorist Leader to Voice of Ġihād. A Rhetorical Analysis of Usāma ibn Lādīn's messages*. Tallinn: Tallinna Ülikool. Humanitaarteaduste dissertatsioonid.
- Hess, Richard S. 2017. *Song of Songs – Baker Commentary on the Old Testament Wisdom and Psalms. Temper Longman III, Editor*. Michigan: Baker Academic.
- Jones, Alan. 1996. *Early Arabic Poetry, Volume 2: Selected Odes*. Oxford: Ithaca Press.
- Koraan. 2007. Tallinn: Avita.
- Longman, Tremper. 2001. *Song of Songs*. Michigan/Cambridge, UK: Wm. B. Eerdmans Publishing Co.
- Meisami, Julie Scott; Starkey, Paul. 1998. *Encyclopedia of Arabic Literature. 2 vol.* London: Routledge.

- Meynet, Roland. 1998. *Rhetorical Analysis: An Introduction to Biblical Rhetoric*. Sheffield: Sheffield Academic Press.
- Meynet, Roland. 2012. *Treatise on Biblical Rhetoric*. Leiden-Boston: Brill.
- Nicholson, Reynold Alleyne. 1907. *A Literary History of the Arabs*. New York: Charles Scribner's Sons.
- Nõmmik, Urmas. 2015. „Vanaheebrea luule poeetika, juhatuseks“. *Methis. Studia humaniora Estonica*, nr 16.
- Pope, Marvin H. 1980 (esmatrükk 1977). *Song of Songs – The Anchor Bible*. New York: Doubleday & Company, Inc.
- Salo, Vello (tõlge ja kommentaar). 2007. *Saalomon. Laulude Laul*. Tallinn: Maarjamaa, Pirita klooster.
- Shahid, Irfan. 2009. *Byzantium and the Arabs in the Sixth Century. Vol 2*. Washington, D.C.: Dumbarton Oaks Research Library and Collection.
- Stetkevych, Suzanne Pinckney. 2002. *The Poetics of Islamic Legitimacy: Myth, Gender, and Ceremony in the Classical Arabic Ode*. Bloomington: Indiana University Press.
- Stetkevych, Suzanne Pinckney. 2017. *Solomon and Mythic Kingship in the Arab-Islamic Tradition: Qasidah, Quran and Qisas al-anbiya'*. *Journal of Arabic Literature*, Volume 48, Issue 1, lk 1–37.
- Sumi, Akiko Motoyoshi. 2004. *Description in Classical Arabic Poetry: Wasf, Ekphrasis, and Interarts Theory*. Brill: Leiden, Boston.
- The Enhanced Brown-Driver-Briggs Hebrew and English Lexicon. 1951. Oxford: Clarendon Press.
- Vijard, Alice [ilmumas]. „an-Nābiġa *qasīda* tõlge ja analüüs“. *Araabia enne islamit ja islami tekkimise ajal. Islam kontekstis*. Tartu: TÜ Kirjastus.
- Vijard, Alice. 2018. *Ülemlaulu ja an-Nābiġa ad-Ḍubyānī qasīda retooriline analüüs ning võrdlus*. Magistritöö. Tallinn: Tallinna Ülikool.
- Watson, Wilfred G. E. 2008. *Classical Hebrew Poetry: A Guide to its Techniques*. London: T & T Clark Biblical Languages.
- Wehr, Hans. 1979. *A Dictionary of Modern Written Arabic (Arabic-English)*: Edited by J. Milton Cowan. Otto Harrassowitz GmbH & Co. KG: Wiesbaden.